

samt hvad skolen kvalificerede til. Kildeafdelingen er mere nuanceret i sit emnevalg, som dog følger de nævnte hovedemner. Vi får en differentiering efter skoletyper for tiden 1814 til 1920, for eksempel landsby- og byskole, latinskolen, friskolen. Et af nøglepunkterne i præsentationen af kilderne er faget historie, som jo også er oplagt i denne sammenhæng, og det giver nogle virkelig gode perspektiver.

Også dette forfatterkvartet kan kun bevæge sig på det generelle plan i den deskriptive del, og fejl er da heller ikke undgået dem. F.eks. når det fortælles, at der i byerne efter 1814 oprettedes en slags overbygning, nemlig realskolerne (s. 19). Det er vist langt fra generelt, og en del af de oprettede blev hurtigt nedlagt igen. Hovedvægten i bogen er lagt på kilderne, der enten er hentet direkte fra arkiverne eller citeret fra ældre fremstillinger. Nøjagtig redegørelse for deres ophav samt kort introduktion sætter hver kilde i den rette sammenhæng. Forfatterne har haft sans for humor som gør hele bogen ekstra læseværdig. F.eks. Lærereksamen i 1758: Skoleholderen skal besvare 17 spørgsmål, 16 af dem er af religiøs karakter, som ved denne smagsprøve:

Hvad forstås ved menneskenes frie vilje?

Når de ikke holder sig Guds lov og rettesnor efterrettelig, men sætter alle ting til side for at drages og føres ved egen hjertes onde tilbøjelighed ...

Til de 16 religiøse spørgsmål føjedes en regneopgave:

En alen klæde koster 2 rigsdaler, 3 mark, 8 skilling, hvad da 12½ alen?
Facit: 32 rigsdaler, 1 mark og 12 skilling.

Det hele bliver yderligere krydret med

masser af gode illustrationer, det har virkelig været en fornøjelse at arbejde med bogen, og det skulle forbavse meget, hvis ikke målgruppen vil synes det samme.

Gerda Bonderup

Tereza Burmeister m.fl.: *Heks, hore, ærbar kone. Kvindeliv på landet i 1800-tallet*. (Chr. Erichsen, 1987). 162 s., ill., 225,00 kr.

Bogen er et omarbejdet speciale fra Roskilde Universitetscenter fra 1982. Og dermed er hele bogens problematik allerede berørt: Hvis bogen var udkommet for fem år siden, ville den have været ganske fin, lidt feministisk enøjet måske, lidt for udfordrende, men med en række nytænkninger. Som det er nu, er den næsten (håbløs) forældet.

Intentionen er nemlig, at vise magtkampen mellem kønnene – altså den snart gamle patriarkatdebat. Dertil vil man »med åbent sind og åbne øjne« søge at finde nye kilder, andet end de traditionelle »snævert definerede historiske samlinger« (s. 22f.). Man finder sagn og folkeminddeforskningens store indsamlinger fra for hundrede og for halvtreds år siden. Man vil også tilegne sig etnologernes og andre fags metoder. Det er mentalitetshistorien i støbeskeen, men siden har den jo vokset sig stor, den er forlængst kommet for at blive en del af vores brede historiefags horisont.

Det er simpelthen synd, at et for få år siden avantgardistisk speciale allerede virker kummerligt forældet, men det bliver højaktuelle emner jo let, når de beskrives med et kraftigt stænk fra fanatismens forvrængende pensel.

Når det generelle emne og de anvendte indfaldsvinkler og metoder ikke er revolutionerende længere, så er undersøgelsesgenstanden, nemlig de fatti-

ge landarbejderkoner, det stadig, og om dem hører vi en del detaljer, som vi ikke kendte før. Det hele bliver blot så tragisk af, at mange af bogens delemner som f.eks. kvindefællesskaber, unge horer, gamle hekse, enlige mødre m.fl. i løbet af de sidste fem år har fået lignende beskrivelser og vurderinger i andre antologier.

Gerda Bonderup

Tine Vammen: *Rent og urent. Hovedstadens piger og fruer 1880-1920.* (Gyldendal, 1986). 296 s., ill., 248,00 kr.

Denne bog er et led i et samarbejde mellem nordiske (kvinde)historikere om tidligere generationers kvindearbejde. Forskellige nationale og nordiske fonde har støttet projektet, og en hel række værker er allerede udkomet eller er lige på trapperne.

Formålet med bogen er at belyse både herskabskvindernes og tjenestepigernes forhold hver for sig, og at sammenkoble dem ved hjælp af ideer om herskabs- og magtstrukturer. Bogen er spændende disponeret, startende fra det mindste mikro- og endende med et ganske stort makrokosmos. Den lægger ud med en beskrivelse af en udvalgt herskabsejendom i flere etager i Sølvgade i København og af dens beboere, der var generaler, andre topembedsmænd og f.eks. maleren Viggo Johansen. De fleste af familierne har efterladt sig breve, dagbøger og maleren de skønneste interiørbilleder fra sit hjem – det var jo også tiden, hvor disse kildetyper var yndede udtryksformer. Efter redegørelsen af herskabskvinders familieforhold og rollefordelingen i dette ses på tjenestepigens situation, hendes geografiske og sociale oprindelse, hendes arbejdsområde m.m. Mikroplanbeskrivelsen afløses med horisontudvidel-

ser i form af analyser af interne og eksterne magtstrukturer – med et par svinkeærinder forbi »det ugifte tjenestepigemoderskab« – helt frem til foreningsarbejde, mere filantropisk præget på fruesiden og ganske fagpolitisk på pigesiden.

Bogen imponerer på grund af sin velforståede tværfaglighed med benyttelse og analyse af alskens kildetyper. Den har mange gode indfaldsvinkler, der munder ud i glimrende synteser. Det hele bliver kronet af og fremført i en særdeles veloplagt stil. –

Titlen refererer til den britiske socialantropolog Mary Douglas' teorier om det renes og urenes symbolske betydning. Uden at komme nærmere ind på det, synes jeg, at det var en skam at vælge denne lidt enøjede titel til en så stor og vidtspændende analyse.

Jeg savner i bogens store tværfaglighed dog et aspekt, som de seneste års familieforskning har fremdraget, nemlig tjenestepigernes betydningsfulde rolle som børnenes socialiseringsagent. Forældrene havde knap nok tid (eller lyst) til at passe børnene, og derfor blev den nye generation overladt til tyendet, der kom fra socialt lavere klasser og anderledes kulturer. Det har i lange perioder præget børnene meget mere end det fine borgerlige miljø.

Bortset fra disse kritiserede punkter, er bogen et imponerende, fascinerende, inspirerende arbejde, der oven i købet stilistisk set er en fryd for sindet.

Gerda Bonderup

Ole Højrup: *Dampskibsmatros og kvartermester. Søens Folk 3. Beretninger fra århundredskiftet.* (Nationalmuseet, 1986). 224 s., 348,00 kr.

Med dette bind fortsættes Nationalmuseets store serie Søens Folk. Med 3. bind er vi nået højere op i hierarkiet